

u Hrvatskom institutu za povijest, nekadašnjem Institutu za radnički pokret. Jer tema je doista radnička i najuže vezana uz povijest Drugog svjetskog rata. Sve tri smo podržale izdavanje Grünfelderičine knjige smatrajući to našom dužnošću i veoma radosne da je napisana takva knjiga kojom se popunjava jedna važna praznina u historiografiji Drugog svjetskog rata, problem naših radnika u Hitlerovom Trećem Reichu

Knjiga dr. Marie Grünfelder mora nas uznemiriti ali mora i zainteresirati društvo u cjelini. Da li su naši radnici i radnice bili žrtve ili su bili oni koji su pomagali proizužavati rat? Taj bi odgovor morao biti dan jer mi smo stradali na tisuću načina i svaki pojedinac je priča za sebe. Malo se toga može usporediti s mukama koje su prolazili naši radnici u Njemačkoj izloženi teškom radu, slaboj hrani egzistencijalnoj ugrozi i gotovo izjednačeni s logorašima u zadnje dvije godine rata. Njihov je položaj samo neznatno bolji. Ako je i bio! Fašistička Njemačka bila je za naše ljude užasna zemlja, ali cenzura je spriječila da do nas dođu vijesti kako su ti naši radnici živjeli. Imamo samo male fragmente toga. Zato ova tema i ne može biti zatvorena već samo poticajna.

Dimenzije ljudskih stradanja u vrijeme ratova su nemjerljive i brojevi ništa ne pokazuju. No način kako je dr. Grünfelder obradila ovu temu zaslužuje našu apsolutnu pažnju i pohvalu zbog poštenog, svestranog i dokumentiranog pristupa.

Mira KOLAR-DIMITRIJEVIĆ

Novi broj Historijskog zbornika Historijski zbornik, god. LXI, br. 2, Zagreb 2008, str. 247-480

U godini 2008, u kojoj je *Historijski zbornik* slavio 60. obljetnicu neprekinuta izlaženja, objavljena su dva broja toga časopisa. Riječ o prvom objavljivanju dva broja godišnje nakon 1952, što je moguće vidjeti i u *Bibliografiji* Historijskoga zbornika 1948 – 2007. objavljenoj u broju 1/2008, koja pored davanja podataka za istraživače različitih područja, napose zbog autorskog kazala, omogućuje – uz različita proučavanja iz povijesti historiografije – i praćenje amplituda toga časopisa. Činjenica da su izašla dva sveska u godini govori da je *Historijski zbornik* na putu stabilizacije. Mislim tu ponajprije na redovitost izlaženja i brojnost pristiglih tekstova, dok je uz brojne nove suradnike potrebno još na taj časopis podsjetiti i ugledne dugogodišnje suradnike koji su u njemu, stjecajem okolnosti, prestali objavljivati. Od broja 2/2008. novi je urednik *Historijskog zbornika* Damir Agičić, a došlo je i do izmjena u Uredništvu, u koje su ušli novi članovi, od kojih se također očekuje dodatno unapređivanje časopisa.

U rubrici «Članci i rasprave» objavljeno je 6 tekstova, u rasponu od srednjeg vijeka do 20. stoljeća.

Hrvoje Kekez, «Palača građanina Giliona: imovinsko-pravna zavrzlama na zagrebačkom Gradecu na prijelazu iz 13. u 14. stoljeće» (str. 247-268), prikazao je zbivanja u vezi sa sporom oko vlasništva palače koju je građanin Gilion dobio od istaknute slavonske obitelji Gut-Keledi. To je darivanje ubrzo osporavano, a kasnije je i slavonski ban Mikac

Prodavić pokrenuo parnicu protiv novih vlasnika, u čemu je presuđivao kralj Karlo Robert. Tu epizodu, o kojoj je Ivan Krstitelj Tkalčić donio dokumente i o kojoj je u historiografiji ponešto pisano, Kekez je pokušao detaljnije razjasniti te obraditi pitanje vremena i mjesta izgradnje kao i izgleda palače, u vezi s čim je tekstu priložio tri karte i jedan grafikon.

Božena Glavan, «Miraz u Zadru u 14. stoljeću» (str. 269-288), osvjetlila je na primjeru Zadra važnost miraza (dote) u srednjovjekovnim dalmatinskim komunama. Autorica je prikazala pravne odredbe koje se odnose na miraz u Zadarskom statutu iz 1305. te analizirala mirazne ugovore iz zadarskih notarskih spisa 14. stoljeća i dokumente koji spominju miraz objavljenima u zborniku *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*. Kroz problematiku vezanu uz miraz moguće je govoriti o imovinskim odnosima u braku (visina miraza također je svjedočila i o društvenom statusu), društveno-pravnom položaju žene (koji nije bio istovjetan pravnom položaju muškaraca, ali su određene odredbe željele djelomično izjednačiti i zaštititi pravni položaj žene) i ekonomskom razvoju Zadra u 14. stoljeću (obilježenom usponom trgovine).

Željko Karaula, «Hrvatska nacionalna omladina – (HANA O). Prilog proučavanju djelovanja i rada hrvatskih omladinskih organizacija u Kraljevini SHS» (str. 289-322), obradio je djelovanje dviju organizacija Hrvatske nacionalne omladine (prva je osnovana na zagrebačkom sveučilištu 1921, a druga u Vukovaru 1922), ističući žestoke sukobe organizacija HANA O s Organizacijom jugoslavenskih nacionalista (ORJUNA) i Srpskom nacionalnom omladinom (SRNA O). Prikazao je ideologiju HANA O, njezin odnos prema komunizmu, prisutnost antisemitizma, vezanost uz Hrvatsku republikansku seljačku stranku (HRSS), čiji je prekid suradnje doveo do gašenja HANA O 1925. godine. Kao podatak zanimljiv za povijest historiografije, izdvajam da je HANA O 1923. prozvao Ferdu Šišića da je «za vrijeme rata naučnim argumentima pokušavao da dokaže historijsko pravo Mađara na Beograd, a sad pruža beogradskim vlastodršcima naučne argumente za njihovu borbu protiv Hrvata» i da su s njim «vlastodršci uvijek zadovoljni».

Marica Karakaš Obradov, «Saveznički zračni napadi na Split i okolice i djelovanje Narodne zaštite u Splitu tijekom Drugog svjetskog rata» (str. 323-349). Članak o bombardiranjima Splita i okolice, koji je ulomak iz autoričinog magistarskog rada obranjenog 2006, temeljen je na arhivskoj građi i novinskim napisima, ponajprije splitskom *Novom dobu* i zagrebačkom *Hrvatskom narodu*. U zračnim napadima u kojima je od kraja 1943. i tijekom 1944. izložen ponajviše Split, ali i Kaštel Sućurac, Solin, Omiš, Trogir, Sinj stradavalo je civilno stanovništvo i razrušene su brojne stambene, administrativne i školske zgrade te crkve. Autorica se nije zaustavila samo na evidentiranju brojnosti i intenzivnosti napada, broju stradalih i opsegu materijalne štete već je prikazala djelovanje Narodne zaštite u ublažavanju posljedica bombardiranja, ali i oslikala svakodnevni život u Splitu, obilježen neprestanim ograšavanjem sirena za uzbunu, strahom, oskudicom i stradavanjem.

Vladimir Geiger, «Logor Krndija 1945-1946. godine. Pokazatelji o broju, starosnoj, rodnoj i zavičajnoj strukturi logoraša i žrtava» (str. 351-375). Ističući da je slavonsko selo Krndija kraj Đakova, koje je pretvoreno u logor za njemačko stanovništvo, primjer koji dobro predstavlja poslijeratnu sudbinu njemačke manjine u Hrvatskoj, Geiger je prikazao problematiku utvrđivanja broja i strukture logoraša u tom logoru. Koristeći brojne različite izvore i opsežnu literaturu, autor navodi da je «kroz logor Krndiju 1945/1946. prošlo oko 3.500 do 4.000 logoraša, te da ih je oko 500 do 1.500», uglavnom djece, žena i starijih osoba, u logoru, ponajprije zbog bolesti i gladi, izgubilo život. Autor je prema dosad identificiranom poimenskom popisu 338 žrtava analizirao njihovu rodnu, starosnu i zavičajnu strukturu.

Zoran Janjetović, «Prilozi o hrvatskoj kulturi na stranicama *Politikinog zabavnika* u razdoblju socijalističke Jugoslavije» (str. 377-390), analizirao je priloge objavljene od 1952. do 1991. u zabavno-poučnom listu namijenjenom mladima *Politikinom zabavniku*, izdanju srbijanskog lista *Politika*, koji je uz primarnu zabavnu funkciju pratio i školsko gradivo, služeći mu kao svojevrсна nadopuna. Od ukupnog broja priloga o kulturi, nakon Srbije, Hrvatska je na drugom mjestu po broju priloga i s neusporedivo više priloga nego što je posvećeno preostalim jugoslavenskim republikama. Prilozi su uz gradove i spomenike najviše pažnje posvećivali pojedinim osobama iz hrvatske kulture (npr. R. Boškoviću, A. Šenoi, A. G. Matošu, T. Ujeviću i dr.), pokušavajući čitateljima, prema autorovim riječima, posredno prenijeti određene ideološke vrijednosti jugoslavenskog društva.

U rubrici «Iz povijesti historiografije» objavljen je članak Magdalene Najbar-Agičić «Osnivanje i prve godine djelovanja Povijesnog društva Hrvatske (1947-1955)» (str. 393-421), koji će zbog moga interesa za povijest historiografije opširnije prikazati. Autorica je na temelju novopronađene arhivske građe prikazala prvih osam godina djelovanja Povijesnog društva Hrvatske. Povijesno društvo Hrvatske (PDH) osnovano je 1947. u sklopu šire inicijative jugoslavenskih vlasti za osnivanjem povijesnih društava u pojedinim republikama. Autorica je pisala o osnivačkoj skupštini PDH i njegovim ciljevima, koji su u početku gotovo isključivo bili svedeni na izdavanje časopisa *Historijski zbornik*, koji je tiskan 1949. kao prvi broj za 1948. godinu. Iz članka saznajemo i da je njegov prvi glavni urednik, Jaroslav Šidak, koji je na toj poziciji bio sve do 1984, oklijevao s prihvaćanjem uredničkog mjesta, o čemu svjedoči jedan novopronađeni izvještaj. Prvi broj časopisa za 1948. godinu sadrži vidljive elemente ideologizacije, a odlikuje se i većom zastupljenošću i iznimno pozitivnim vrednovanjem sovjetske historiografije, što se, zbog jugoslavenskog prekida sa Sovjetskim Savezom, drastično promijenilo već u broju iz 1949. godine. Prvi predsjednici PDH bili su Grga Novak, Marko Kostrenčić i Jaroslav Šidak, koji je od 1950. značajnije intenzivirao rad Društva, a tajnik je bio Miroslav Brandt. Autorica upozorava na sukobe koje je izazvala knjiga Rudolfa Bićanića, *Doba manufakture u Hrvatskoj i Slavoniji* (Zagreb 1951) i na sukob Jaroslava Šidaka i Vase Bogdanova, profesora Filozofskog fakulteta u Zagrebu i kasnijeg akademika, čija su brojna djela o hrvatskoj povijesti u 19. stoljeću sadržavala ideološki revizionizam. Uz *Historijski zbornik*, Povijesno društvo Hrvatske izdavalo je i ediciju Mala historijska knjižnica, pokrenutu 1951, u kojoj je, međutim, izlazilo svega nekoliko knjiga godišnje (npr. *Velika engleska revolucija* V. F. Semjonova, te djela o hrvatskoj, slovenskoj i bosanskohercegovačkoj povijesti). Autorica je također obradila pitanje članstva i sporog osnivanja podružnica i sekcija (osnovane su sekcije za pravnu i ekonomsku historiju, nastavu povijesti, historiju NOB-a). S obzirom na istraživanje NOB-a, autorica je upozorila da se u tom početnom razdoblju većina profesionalnih povjesničara tim područjem malo bavila pa je ono svedeno uglavnom na sjećanja sudionika. U članku je obrađeno i organiziranje Saveza historijskih društava FNRJ, koji je sudjelovao u organizaciji kongresa jugoslavenskih povjesničara i pokretanju časopisa *Nastava historije u srednjoj školi* (kasnije *Istoriski pregled/Historijski pregled*). Autorica je obavijestila o prvom Savjetovanju historičara NRH, održanom 1955. u Zagrebu, na kojem je izlagao mali broj profesionalnih povjesničara, što svjedoči o ograničenoj historiografskoj bazi u početnom poslijeratnom razdoblju, s tim da treba imati na umu da su sudjelovanje otklonili npr. S. Gunjača, M. Barada, S. Antoljak i J. Matasović. Hrvatska historiografija tek je u posljednje vrijeme započela postupno obrađivanje vlastite organizacijske podloge, koju predstavljaju fakulteti, znanstvene ustanove, časopisi i, naravno, PDH, pa članak M.

Najbar-Agičić, uz osvjetljavanje njegove djelatnosti, omogućuje i problematiziranje širih tema kao što su pitanje stupnja ideologiziranosti hrvatske historiografije 1945-1990, o čemu se kod nas nerijetko govori bez opsežnijih istraživanja i promatranja cjelokupne hrvatske historiografije. Istraživanja poput ovog članka potiču i na problematiziranje pitanja koliko su na hrvatsku historiografiju utjecale određene inozemne historiografije, uz posebno pitanje opsega i karaktera primjene historijskog materijalizma u hrvatskoj historiografiji, napose s obzirom na poticanje ekonomske i socijalne historije.

U rubrici «Ocjene i prikazi», koja obasiže 55 stranica, objavljeno je 20 prikaza časopisa, knjiga i znanstvenih skupova. Slaven Kale prikazao je časopis *Croatia Christiana Periodica*, Tihana Luetić *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, Goran Budeč *Fontes : izvori za hrvatsku povijest*, a Ivan Hršić tri broja *Časopisa za suvremenu povijest*. Branimir Janković prikazao je knjigu P. Burkea, *Što je kulturalna povijest?*, a Ivan Šutić knjigu G. Dubyja, *Tri reda ili imaginarij feudalizma*. Ozren Kosanović pisao je o knjizi I. Fannesberg-Schmidta, *The Popes and the Baltic Crusades 1147-1254*, Marko Jerković o knjizi T. Fedelesa o kanonicima pečujskog stolnog kaptola u kasnom srednjem vijeku (1354-1526), objavljenoj na mađarskom jeziku, a knjigu M. Kolar *Svilarstvo u Hrvatskoj od 18. stoljeća do 1945. godine* prikazala je Vlatka Filipčić Maligec. *O Rašporu i Rašporskom kapetanatu – povijesnom pregledu*, autora S. Bertoše, pisao je Marko Jelenić, a Nina Spicijarić prikazala je knjigu *Bratovštinska knjiga Sv. Antuna Padovanskog iz Krasa*, autora S. M. Marčec, M. Jašo i P. Strčića. Vladimir Geiger prikazao je knjigu *Lujzin dnevnik. Dnevnički zapisi Lujze Janović-Wagner iz Drugoga svjetskog rata*, dok je Stefano Petrungraro problematizirao knjigu F. Privitere *Jugoslavia*. Na zbornik *Narratives Unbound. Historical Studies in Post-Communist Eastern Europe* upozorila je Magdalena Najbar-Agičić. Mario Peranić prikazao je knjigu P. Johnsona, *Moderna vremena. Povijest svijeta od 1920-ih do 2000*, a Franko Dota otvorio je prostor za knjigu *Usmena povijest homoseksualnosti u Hrvatskoj: dokumentiranje svjedočanstava o privatnom i javnom djelovanju seksualnih i rodnih manjina – preteča LGBT pokreta u Hrvatskoj*. Branimir Janković autor je prikaza III. kongresa hrvatskih povjesničara, a Hrvoje Petrić prikaza znanstvenog skupa *Žene u povijesti Koprivnice i Podravine*.

S obzirom na zanimljivost knjiga za povijest historiografije i suvremenu historiografiju, izdvojiti ću prikaze triju knjiga. Knjiga P. Burkea, *Što je kulturalna povijest?*, na pregledan i pristupačan način prikazuje razvoj kretanja u kulturnoj historiji, od J. Burckhardta i J. Huizinge do nove kulturne historije, na kojoj je težište ove istraživački vrlo informativne i poticajne knjige. Ivan Šutić iscrpno je prikazao teme kojima se G. Duby bavi u svojoj knjizi *Tri reda ili imaginarij feudalizma*. Predgovor toj knjizi, u kojem govori o povijesti historiografije i tzv. novoj historiji, napisao je Nenad Ivić, romanist i povjesničar književnosti, koji se bavi i temama iz povijesti historiografije (*Domišljanje prošlosti : kako je trinaestostoljetni splitski arhidakon Toma napravio svoju salonitansku historiju*, Zagreb 1992. i *Textus : istraživanja o Amijanu Marcelinu*, Zagreb 2001) i koji je dobar poznavatelj historiografske produkcije povjesničara oko časopisa *Annales*, o kojima je često pisao u časopisu *Gordogan*. Svaki novi prijevod nekog djela analista – a 2008. prevedeno je i Blochovo klasično djelo *Apologija historije ili zanat povjesničara* – potiče na promišljanje o primjeni tradicije analista u hrvatskoj historiografiji, o čemu je pisao npr. Neven Budak, *Anali u hrvatskoj historiografiji : borba za modernizaciju povijesne znanosti, Zbornik Mirjane Gross* (Zagreb 1999), što je tema koja zaslužuje

višestruka istraživanja. Poticaj tome može biti i činjenica da je 2009. godine 60. obljetnica objavljivanja spomenutog Blochova djela, ali i 80. obljetnica pokretanja časopisa *Annales*. Magdalena Najbar-Agičić skrenula je pozornost na knjigu *Narratives Unbound. Historical Studies in Post-Communist Eastern Europe* (2007). Riječ o zborniku istraživanja historiografija nekih postkomunističkih zemalja Srednje i Jugoistočne Europe, kojem je sličan zbornik *(Re)Writing History: Historiography in Southeast Europe after Socialism* (ur. U. Brunnbauer, Münster 2004, u kojem je o hrvatskoj historiografiji, u tekstu «Post-socialist Historiography in Croatia since 1990» pisao Neven Budak; opširniji prikaz te knjige moguće je pronaći u časopisu *Tokovi istorije*, 1-2/2004, koji je dostupan i na internetu). Takvi zbornici koji pružaju komparativni pregled različitih problema historiografija zemalja bliže ili šire regije iznimno su zanimljivi i potrebni.

Preostaje na kraju poželjeti da Historijski zbornik uspije u ustaljivanju redovitog ritma izlaženja dva puta godišnje, da dodatno proširi krug suradnika i da, prema osobnoj želji, (p)ostane mjesto koje će posvećivati značajnu pozornost povijesti historiografije i suvremenoj historiografiji.

Branimir JANKOVIĆ

„Az grišni diak Branko prdivkom Fučić“, Međunarodni i interdisciplinarni znanstveni skup o životu i djelu akademika Branka Fučića (1920. – 1999.) Malinska, Dubašnica, otok Krk, 30. i 31. siječnja te 1. veljače 2009.

U razdoblju od 30. siječnja do 1. veljače 2009. godine, u Kongresnom centru hotela „Malin“ u Malinskoj, održan je međunarodni i interdisciplinarni znanstveni skup o životu i djelu akademika Branka Fučića (1920. – 1999.) pod nazivom „Az grišni diak Branko prdivkom Fučić“. Skup je realiziran o 10. godišnjici smrti uglednoga hrvatskog povjesničara umjetnosti i kulture, stručnjaka za srednjovjekovno zidno slikarstvo i hrvatski glagoljizam Branka Fučića (1920. – 1999.), a s glavnom intencijom prikazivanja njegova životnoga puta i valorizacije znanstvenoga djela.

Skup je organiziran pod pokroviteljstvom Općine Malinska-Dubašnica i suorganizatorstvom eminentnih institucija iz hrvatske znanosti i kulture: Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu, Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Staroslavenskog instituta u Zagrebu i Sveučilišne knjižnice u Rijeci. Riječ je sve o institucijama s kojima je Branko Fučić blisko surađivao. U Znanstveni odbor skupa imenovani su: dr. fra Anđelko Badurina, znanstveni savjetnik u m. Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu; akademik dr. Josip Bratulić, redoviti profesor u m. Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; akademik dr. Igor Fisković, redoviti profesor Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; akademik dr. Tonko Maroević, znanstveni savjetnik Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu; dr. Milan Mihaljević, znanstveni savjetnik Staroslavenskog instituta u Zagrebu; akademkinja dr. Anica Nazor,

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI 41

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase sans-serif font.

ZAGREB 2009.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 41

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača

Damir Boras

Glavni urednik

Borislav Grgin

Uredništvo

Ivo Goldstein
Boris Olujić
Mario Strecha
Božena Vranješ-Šoljan

Tajnik uredništva

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Naslovna stranica

Iva Mandić

Računalni slog

Boris Bui

Lektura

Ivan Botica

Tisak

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje dovršeno u studenome 2009. godine

Naklada

400 primjeraka